

juni/juli/augustus

nummer **53**

- **Verslagen Jan van Rijsewijk tenzij anders vermeld.**
redactie behoudt zich het recht voor ingezonden stukken zo nodig aan te passen

waarnemingenwerkgebiedvmb

In tegenstelling tot het lente seizoen kwamen er na begin juni nog sporadisch waarnemingen binnen. De meeste waarnemingen/correspondentie gingen over andere natuurzaken zoals boomkijkers, wilde zwijmensporen en b.v. een ree met 2 kalfjes.

Hier een samenvatting van de opmerkelijkste vogelmeldingen. Alle meldingen gaan via de app 'Waarneming werkgebied VMB'.

26/5 Dan nog steeds een melding van een **tapuit** op Huis ter Heide (EP). Daarna is de vogel helaas niet meer gezien en waarschijnlijk doorgetrokken naar een beter broedgebied. Op de Waddeneilanden (Texel en Ameland), in de kop van het Noord-Hollands duingebied en op de hoge zandgronden van het nationale park Aekingerzand in Drenthe komen nog tapuitbroedsels voor (Vogelbescherming).

Ook deze dag een opmerking over de **zomertortel** bij Alphen: "Er kwam een clubje wandelaars en fietsers voorbij. De tortel vliegt even op en komt na een rondje weer terug om rustig verder te gaan met zaadjes te pakken". (VRH) Dit gedrag is ook bemerkt aan een fietspad in de duinen bij Westkapelle waar de vogel wel tientallen keren gestoord werd maar steeds weer meteen terugkwam (JvR).

28/5 **Grauwe vliegvanger** bij De Hoevens (VRH) en een paartje **grauwe klauwier** op het Riels Laag (WP)

Er worden veel **oeverzwaluwnesten** gemeld: Kreitenheideweg 20 bewoonde gaten (AVG), een 'vergeten' wand in de Dongenvallei met ruim 60 gaten (NH), Abcoven Goirle 38 gaten en Katsbochten 140 gaten (VRH). De wand bij de Spinder 120 bewoonde nestgaten. En vergeet niet de wand op ons terrein met meer dan 50 bewoonde gaten.

2/6 Het was lang wachten maar deze dag werd voor de eerste keer een **vr. grauwe klauwier** in de Brand gezien. (FvG).

15/6 En dan eindelijk een paartje **grauwe klauwier** in de Brand (JvR)
17/6 En 2 dagen later een **grauwe klauwier** paartje aan de Gommelsestraat (JvR). Daar zijn al die tijd ook 2 mannetjes gezien wat niet wil zeggen dat er 2 paartjes waren. Het komt voor dat na half juni niet-broedende adulten en ongepaarde mannetjes (zomergasten) zich bij een paartje aansluiten (Jakober & Stauber).

Ook op die dag een melding van een overvliegende **zwarte wouw** in ons werkgebied (EP). En een melding van vermoedelijk 5! broedparen van **grauwe klauwier** op Huis ter Heide (EP)

Zwarte wouw / Eric Poelen

25/6 Op verschillende plaatsen worden **kwartels** gehoord op Huis ter Heide (EP)

27/6 **Patrijzen** worden gezien in de buurt van Spoordonk (CG)

27/7 Vanuit de Brand werden enkele mooie foto's doorgestuurd van adulte **klauwieren** met uitgevlogen jongen (FvG).

Gruwe klauwier met juveniel / Frans van Gils

30/7 Deze dag komt er een melding binnen van 3 uitgevlogen torenvalken op het terrein van het Heerkenshuis. Bij de inventarisatierondes in april werd het ouderpaar steeds gezien op een oud kraaiennest in een berk. Tot de bladeren dat zicht wegnamen. Na het noodweer in mei werden de valken niet meer bij het kraaiennest gezien. En wat blijkt? Ondanks dat er op het terrein ook nog een torenvalkenkast hangt, heeft het paar besloten hun broedsel groot te brengen in de nieuwe kerkuilenkast in het transformatiehuisje.

Jonge torenvalken bij het Heerkenshuis / Marianne Bertens

10/8 Deze dag werden nog steeds **gierzwaluwen** gemeld. Volgens Gerard

waren er dit jaar late broedsels. Ook in de Petruskerk was dat het geval. Hier worden al jaren de gierzwaluwen gevolgd met camera's. "De jongere onervaren vogels waren later begonnen met broeden".

Waarnemers: Aad van Gelswijk (AvG), Nico Hilgers (NH), Louis van Keulen (LvK), Jan Paymans (JP), Peter van Gestel (PvG), Marlies de Kort (MdK), Jan van Rijsewijk (JvR), Victor Retel Helmrich (VRH), Marcel Morel (MM), Eric Poelen (EP), Marian Bertens (MB), Frans van Gils (FvG), Wiel Poelmans (WP), Corine Goldschmidt (CG), Gerard van der Kaa (GvdK).

archief

Vogelwerkgroep Midden-Brabant bezit een omvangrijk archief. Op dit moment worden alle rapporten, verslagen en tellingen gedigitaliseerd. Van tijd tot tijd vind je hier een interessant verslag. Inclusief taal- en typfouten!

- **Uit het archief**

Uit: Het Nieuwsblad v/h Zuiden **25-07-1978**

Ongeveer acht jaar geleden bracht een Bengaalse gier, die zijn toevlucht had gezocht in Dongen, duizenden mensen op de been. Op het hoogtepunt van de publieke belangstelling ontstond er zelfs een kermisachtige toestand.

Maar als er een echte zeldzame vogel neerstrijkt is er geen kip te zien. Enkele leden van de vogelwerkgroep Falco ontdekten enige tijd geleden in een gebied ten noordoosten van Gilze een Rosse franjepoot, een watervogel die normaliter binnen de poolcirkel verblijft. Het gebeurt wel eens meer dat een dergelijke vogel wordt gesignaleerd in ons land, maar dan alleen aan de kust en in een kouder jaargetijde. Dat een Rosse franjepoot, die zo groot is als een Waterhoentje, in het binnenland voorkomt is echt een zeldzaamheid.

gierzwaluwtelling

- Marianne Bertens

Inventarisatie gierzwaluwen 2021 in Udenhout. Een samenwerking tussen IVN Oisterwijk en VWG Midden-Brabant.

Al een aantal jaren tel ik mee in dit project. Voor mij een leuke zomeravondactiviteit. Vanaf 21 juni is er dit jaar geteld; de opdracht is het bevestigen van eerder gerapporteerde waarnemingen en het vinden van nieuwe nestlocaties. Hoe later op de avond, hoe meer kans op invliegers. Rond zonsondergang komen ze terug naar hun nesten. De tellers spreken een centraal punt af vanwaar gestart wordt.

Tellen gaat per wijk/straat. Eerst kijken we waar ze vliegen, daarna kun je aan de bouw al zien of er kansen zijn op nesten. Gierzwaluwen hebben niet veel ruimte nodig. Een kiertje, een stukje los daklood of een kapotte dakpan is al voldoende om onderdak te vinden.

Dan zoek je zelf een geschikt plekje om te observeren. Het voelt soms wel ongemakkelijk om een huis in de gaten te houden. Het komt voor dat mensen het niet vertrouwen

als er iemand 's avonds in vakantietijd huizen in de gaten houdt. Het fijnst is als ze naar je toe komen. Dan kun je uitleggen wat je aan het doen bent en vertellen over gierzwaluwen. Vaak zijn het leuke gesprekken en kom je er achter dat er nogal wat misverstanden rond de geheimzinnige gierzwaluw zijn. Men is bang voor overlast als uitwerpselen en lawaai. Nou dan kan ik vertellen dat gierzwaluwen zeer proper zijn en hun uitwerpselen meenemen uit het nest. Anders dan huiszwaluwen laten ze geen poep achter bij het nest. Als ik vertel dat ze per dag wel 20.000 muggen kunnen vangen wordt er door mensen meteen anders tegen aangekeken.

Dit jaar hebben we met een groepje in Udenhout de wijken Kuil, Zeshoeven, Achthoeven en Mortel geteld. In de Kuil was een renovatieproject gaande van de woningbouwvereniging. Het was schokkend om te zien dat met steigers de nestingen geblokkeerd werden, radeloze gierzwaluwen bleven maar aanvliegen maar konden er niet in. We hebben kunnen bewerkstelligen dat de steigers onmiddellijk afgebroken werden. Hopelijk zijn de nestjes op tijd gered.

Na 6 avonden tellen zijn er toch heel wat nieuwe nestlocaties gevonden. Het is een leuke spannende activiteit om de gierende zwaluwen 's avonds te volgen en op te letten als ze met hoge snelheid tussen de huizenblokken vliegen. Je weet nooit van te voren hoe het uitpakt; soms zie je er niet een invliegen, een volgende keer volgen ze elkaar snel op. Eind juli wordt de avondhemel boven Udenhout leger en leger, ik mis die zwarte luchtacrobaten elk jaar als ze weer op weg gaan naar Afrika, een teken dat de zomer bijna voorbij is.

Volgend jaar meedoen? Meld je aan bij gerardvanderkaa49

eenvoorzichtigenieuwestart

De regels voor groepsvorming zowel binnen als buiten zijn versoepeld. Er geldt geen maximale groepsgrootte meer. Dit houdt in dat het weer mogelijk is om met meerdere personen in groepsverband iets te ondernemen. Dit geldt voor alle locaties, binnen en buiten. Als de coronaregels zo blijven kunnen we van start gaan met onze activiteiten binnen de Vogelwerkgroep.

- ✓ De ledenbijeenkomst in het Heerkenshuis is elke laatste dinsdag van de maand. We starten echter deze eerste keer een week eerder op 21 september 20.00 u. Daar bespreken we de punten van de agenda en borrelen we gezellig na. Info volgt.
- ✓ Elke eerste zaterdag van de maand bezoeken we een natuurgebied. We starten op 2 oktober. Info volgt.

boek

Ecologie en verplaatsingspatroon van de IJsvogel

- Auteur: Frans van Erve & Henk Moller Pillot

Nadat in 1963 in de strengste winter van de twintigste eeuw de ijsvogel-stand vrijwel geheel weggevaagd was, vroegen de auteurs zich af hoe het herstel in zijn werk zou gaan. Het opzoeken en volgen van broedplaatsen begon in het midden van de provincie Noord-Brabant. Daarna breidde het onderzoek zich al snel steeds verder uit en binnen enkele jaren werden behalve Noord-Brabant ook delen van Limburg en Gelderland, alsmede van de Belgische provincies Antwerpen en Limburg onderzocht. Er

werden zoveel mogelijk broedplaatsen gezocht, waar vervolgens de broedvogels en de nestjongen geringd werden. Dit resulteerde in een grote hoeveelheid gegevens over broedplaatsen, paarvorming, reproductie, plaat trouw en leeftijd. Uiteindelijk werden meer dan 250 broedgevallen onderzocht en meer dan 1.800 ijsvogels geringd.

Omdat veel inspanningen verricht werden om ook buiten de broedtijd ijsvogels te vangen, is ook veel informatie verzameld over verplaatsingen in najaar, winter en voorjaar. Doordat ook de bestanden van de ringcentrales in Nederland en België geanalyseerd werden, kon ook een beeld gevormd worden van het verplaatsingspatroon van zowel volwassen ijsvogels als van uitvliegende nestjongen.

Uitvoering: formaat 180 x 250 mm, hardcover, genaaid gebonden, 96 pagina's full colour. €17.50

ooievaarsnestendehilver

Er is door initiatiefnemers bij de gemeente Oisterwijk vergunning aangevraagd om twee ooievaarsnestpalen te plaatsen vlak in de buurt van het Moergestels Broek. Door de verwachte extra predatie op de belangrijke, doch kwetsbare weidevogelpopulatie aldaar, lijkt het de Vogelwerkgroep erg onverstandig als daar

ooievaarsnesten zullen komen. Het leek het bestuur daarom een goede zaak tegen dit plan bezwaar te maken.

Hieronder een gedeelte uit de brief naar de gemeente Oisterwijk met de argumenten om de ooievaar als broedvogel in de buurt van het natuurgebied te weren:

- 1. Het eerste wat opgemerkt kan worden is dat de ooievaar in deze regio niet op eigen kracht is gekomen, maar door een "uit de hand gelopen fokprogramma" van de Beekse Bergen. Derhalve mag, hoe mooi deze vogel ook is, de ooievaar op het 'Brabantse zand' als broedvogel een 'exoot' worden beschouwd, waardoor regionale ecologische verhoudingen worden verstoord.*
 - 2. Ten tweede moet opgemerkt worden dat de ooievaar een directe en geduchte predator zal zijn voor met name weidevogelkuikens in het Moergestels Broek en de Moergestelse Gement, indien daar in de buurt een nestpaal zal worden geplaatst.*
 - 3. Verder is het bekend dat ooievaars een groot territorium hebben, wat betekent dat ook op grote afstand van het nest naar voedsel wordt gezocht, waardoor weidevogelkuikens verder in het natuurgebied De Hilver ook gevaar lopen.*
 - 4. Het natuurgebied De Hilver vormt sinds de oplevering in 2011 voor broedvogels een enclave waarin voldoende voedsel en rust te vinden is, die omringd wordt door intensief beheerd agrarisch gebied, waarin niet of nauwelijks broedsels groot gebracht kunnen worden. Ook predatoren weten dat, dat in deze enclave meer voedsel te halen valt. Het broedsucces van met name grutto, wulp, watersnip en Kievit in het Moergestels Broek en de Moergestelse Gement wordt o.a. door predatie van vos en zwarte kraai al behoorlijk teruggedrongen. Nog een predator als de ooievaar erbij, zal de nekslag kunnen betekenen voor de unieke en zeldzame broedvogelpopulatie in deze gebieden.*
 - 5. Ook Natuurmonumenten, die de deelgebieden het Moergestels Broek en de Moergestels Gement in De Hilver beheert, vinden het beslist geen goed idee wanneer de ooievaar in de omgeving van De Hilver door een nestpaal wordt geïntroduceerd.*
- Door bovenstaande argumenten willen wij u dringend verzoeken om het plaatsen van nestpalen voor ooievaars in dit deel van de gemeente Oisterwijk niet toe te staan. Wij zien graag uw reactie tegemoet.*

Het bestuur begrijpt dat mensen, gezien het landelijke succes van deze palen, dit soort initiatieven optuigen om de natuur in hun ogen een handje te helpen. Maar in de nabijheid van de Hilver met daar aanwezig een kwetsbare soort als de grutto is niet verstandig. Communicatie naar initiatiefnemers is derhalve van groot belang.

column

■ corinegoldschmidt

NESTEN EN VOEDSEL, BASISVOORWAARDEN VOOR SPERWERS

Het valt me op dat ik voor het eerst sinds lange tijd weer door de modder loop. Terwijl de temperaturen in Zuid Europa door het klimaatdak gaan, zitten wij deze zomer aan de goede kant. Bij iedere volgende regenbui denk ik 'wat een zegen voor de natuur'.

Voor het lariksbosje komt de regen te laat. Al jaren broedde hier een sperwerpaar. Ze hadden drie nesten gemaakt waarin het broeden werd afgewisseld. Zelfs nadat een paar jaar geleden de vrouw geslagen onder het nest lag. Aan vrouwen blijkbaar geen gebrek want het volgende seizoen was er weer een succesvol broedsel. Het sperwerbosje leek een ijkpunt want de broedgevallen van deze soort gaat achteruit, ook in onze regio.

In 2019 zag het er al niet goed uit, de bomen begonnen uit te drogen voor je ogen. Moedig voorwaarts ging het, in een nestje in de vrijwel bruine, dorre boom, tussen de laatste nog levende takken.

Vorig jaar was het hele bosje dood. Een paar dunne boompjes waren omgegaan, de rest volgt. Geen sperwer te zien. Toch liep ik er af en toe langs in de hoop iets gemist te hebben. Op een dag hoorde ik jongen achter het door droogte gevelde bosje. Daar is het gemengd bos, veel eiken en oude dennen vooral. Ik zag er twee sperwerjongen vliegen, van de ene boom naar de volgende. De vreugde was groot, ze waren opgeschoven en hadden succesvol gebroed.

Deze zomer hoopte ik op voortzetting in hetzelfde gemengde bos. Dat ik ze niet heb kunnen waarnemen zegt lang niet alles en daar moet je dan hoop uit putten. Ik zoek een deel van het gemengde bos af. Ik heb door hier te lopen maar ingezoomd op een klein postzegeltje van de Oisterwijkse bossen. Een braakbal, bosuil- en een buizerdveer zijn tekenen van vogelleven, ze waren hier. Misschien vinden de sperwers er wel weer een plek. Maar de sperwer holt achteruit, ook op de Kampina gaat het aantal broedparen al jaren achteruit. Dit is landelijk het geval. Eenmaal thuis ga ik op zoek naar sperwer informatie.

Arnold van den Burg (Radboud Universiteit en WUR) volgt sinds 1989 sperwers in het Edese bos. Hij deed voor verschillende onderzoeksinstellingen onderzoek naar de ecologische gevolgen van onnatuurlijke verhoudingen van voedingsstoffen in de bodem.

In het digitale blad Natuurkennis.nl wordt onderzoek uit 2014 van Arnold van den Burg aangehaald in het artikel 'De laatste sperwers en terminale zomereiken'.

Daarin lees ik dat hij in een stuifzandbos vond dat sperwers problemen hebben bij de eiproductie omdat bepaalde eiwitten (aminozuren) in hun voedsel ontbreken. Elk Eiwit bestaat uit een bepaalde verhouding essentiële- en niet essentiële aminozuren. De essentiële aminozuren, die sperwers niet zelf kunnen aanmaken (de niet essentiële maken ze wel zelf aan), worden door bomen en andere planten geproduceerd. Ze moeten via rupsen en zangvogels een weg door de voedselketen afleggen om in de maag van de sperwer te belanden. En met de aminozuurproductie van eiken in stuifzandbossen is het flink mis, constateerden van den Burg en medeonderzoekers van de Vlinderstichting, Alterra en Stichting Bargerveen.

Weerbaarheid van bomen is sterk afgenomen door combinatie van mineralenarmoede en stikstofdepositie. Eikensterfte en het voedselkwaliteitsprobleem komen voort uit dezelfde oorzaken. Bodem speelt daarbij een erg belangrijke rol. Als gevolg van de verstoorde aminozuursamenstelling van het eikenblad op de bomen valt er voor de rupsen etende vogels een belangrijke voedselbron weg.

In 'De levende Natuur' schrijft Arnold van den Burg over het te lage gehalte vitamine B2 in sperwereieren. Vitamine B2 is een schakel in de eiwitproductie. Het gevolg van het te lage gehalte is dat het embryo achter

is gebleven in groei en in de embryonale vliezen de bloedvatontwikkeling ontbreekt.

Er bleek sprake te zijn van een getrapt effect als gevolg van de aminozuurvoorziening van het ei; als de aminozuurvoorziening in orde was, kon het embryo zich bij lage vitamine B2 gehalten ontwikkelen, maar als er een probleem was met de aminozuren, werden de tekenen van vitamine B2 gebrek dodelijk zichtbaar. Kortom, in sperweieren werd weliswaar embryonale sterfte door vitamine B2 gebrek zichtbaar, maar dit werd veroorzaakt door problemen in de aminozuurvoorziening.

Als de aminozuur verhoudingen niet kloppen op het moment dat een vogel een ei moet produceren, halen vogels de relatief schaarse aminozuren uit hun eigen vliegspieren. Bij sperwers is dit tot in het extreme zichtbaar: veel wijffjes in bossen op de droge zandgronden zijn broodmager op het borstbeen (waar de vliegspieren aanhechten) na de eileg. Dit is des te opmerkelijker, omdat het dieet van sperwers vooral uit dierlijk eiwit (en dus aminozuren) bestaat. De tekorten ontstaan al onderin de voedselketen, waar de aminozuren worden aangemaakt.

Klimaatverandering en Door menselijk toedoen is op zichzelf al onheilspellend genoeg. Maar ik probeer altijd meer inzicht te krijgen door aspecten ervan uit te lichten, dan wordt het concreter. Deze informatie biedt een bredere kijk op de situatie.

De volgende dag ga ik naar een ander stuk bos, ongeveer acht kilometer verderop. Twee jaar geleden vond ik er de restanten van een geslagen exemplaar onder een nest. Vorig jaar was er geen sperwer activiteit te vinden.

Nu tref ik daar drie blakende jongen die nog maar net op het nest passen. In de boom ernaast zit nummer vier die terug fladdert naar het nest. Er moet gebalanceerd worden door degene die aan de buitenkant van het nest zitten om er niet uit te vallen. Blijkbaar is de verhouding aminozuren hier nog in orde. Ik zie geen adulte vrouw, laat staan haar borstbeen, zij is waarschijnlijk op jacht om met voedsel terug te keren voor deze grote jongen.

Toen ik jaren geleden geraakt werd door roofvogels, en mijn focus erop begon, had ik echt niet kunnen vermoeden dat ik nu niet meer naar sperwers kan kijken zonder te denken aan de aminozuurgehalten in het vrouwelijke borstbeen en vitamine B2 tekorten in de embryo's die hier nu volgroeid zitten te wezen. En wat dat betekent voor hun verdere ontwikkeling en voortbestaan.

vogelpracht

Dankzij een samenwerking met Vogelbescherming en Sovon is er een prachtige vogeltentoonstelling tot stand gekomen in het Teylersmuseum. Stap binnen in een bonte volière, ontdek de mooiste vogelafbeeldingen uit de collectie van het museum in Haarlem en ga op zoek naar de verschillen tussen de vogelwereld vroeger en nu.

'Vogels hebben prachtige kleuren en kunnen zingen en vliegen. Ze worden al eeuwenlang bestudeerd, afgebeeld en beschreven door vogelliefhebbers. De collectie van Teylers Museum op het gebied van vogelstudies is uniek: de bibliotheek herbergt de mooiste boeken en ook in de kunstcollectie zijn prachtige vogeltekeningen te vinden. Een belangrijk voorbeeld hiervan is *The Birds of America*, dat vanaf 1827 verschijnt en grote invloed krijgt op de manier waarop vogels worden bestudeerd en afgebeeld. Dit topstuk toont levensechte vogels die zo van het papier lijken te kunnen vliegen: kleurrijke lepelaars langs de waterkant, geelgroene parkieten tussen de blaadjes of spechten in een boom. Het boek, met 435 handgekleurde platen, is een van de grootste en kostbaarste publicaties ooit. Voor het eerst in 13 jaar zijn alle vijf banden op dubbel olifantformaat weer samen te zien.

Tegenwoordig is vogels bestuderen nog steeds een geliefde bezigheid. Geweer en penseel zijn vervangen door camera's en verrekijkers. We kunnen zelfs met webcams meekijken in nestkasten! Vogelpracht neemt een vlucht door de mooiste vogelafbeeldingen uit de collectie. De tentoonstelling laat je niet alleen kennismaken met de schoonheid en de rijkdom van de vogelwereld, maar toont ook de veranderde biodiversiteit in het vogelparadijs ten opzichte van 200 jaar geleden. Opgezette vogels van Naturalis maken de vogelpracht compleet'.

[Openingstijden en prijzen](#)

Spaarne 16, 2011 CH Haarlem

foto's

Zwarte wouw / Huis ter Heide / Eric Poelen

Bonte vliegenvanger / de Brand / Frans van Gils